

A photograph of a dense forest with tall, slender trees and a thick canopy of bright green leaves. The ground is covered in green undergrowth and fallen leaves. The text is overlaid on the lower half of the image.

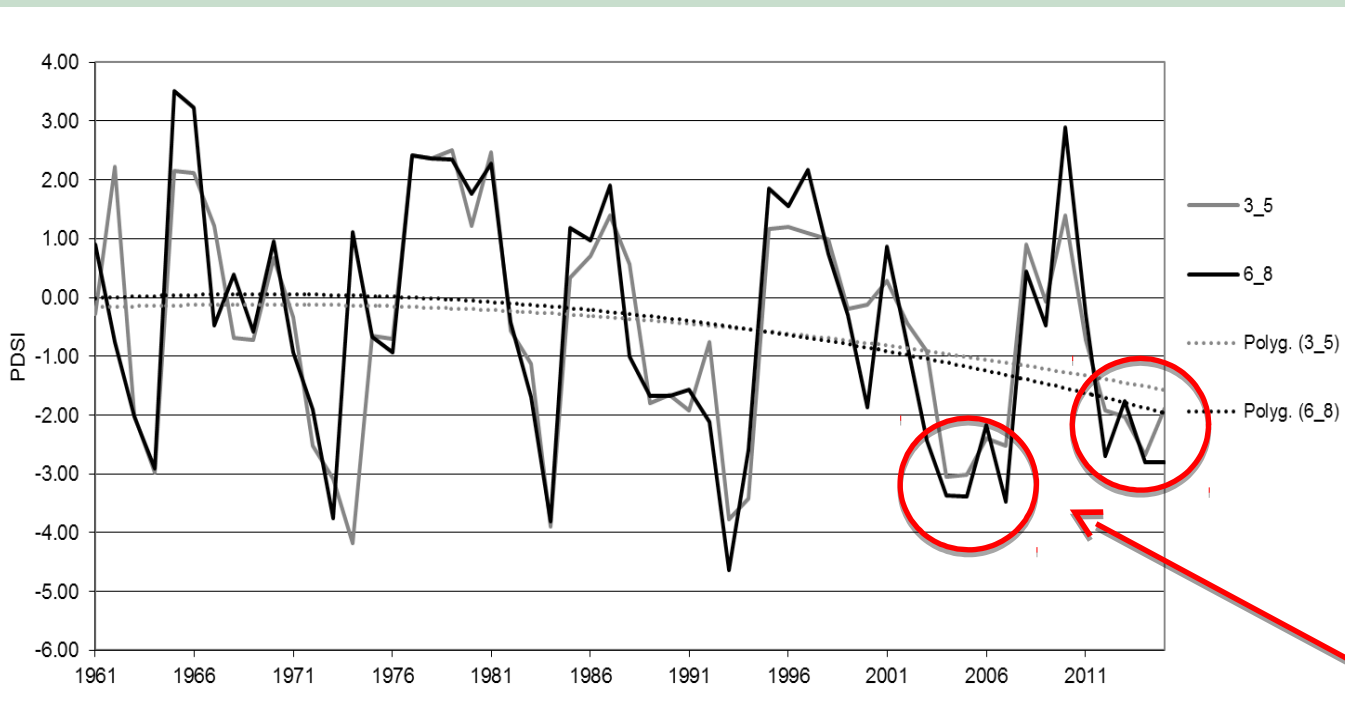
Klimatická změna z pohledu ochrany lesa v ČR

PETR ČERMÁK

KLIMATICKÁ ZMĚNA

Dopady v ČR – zejména důsledky změny distribuce srážek, dostupnosti vody v půdě

- většinou nejsou dosud zjištěny žádné signifikantní poklesy jarních měsíčních srážek (byť i ty byly v některých lokalitách pozorovány, viz dále);
- **kombinace vyššího celkového záření, vyšší teploty a deficit tlaku vodních par zvyšujících evapotranspiraci, společně s dřívějším začátkem vegetační doby vedou k rychlejšímu vyčerpání zásob vody v půdě.**

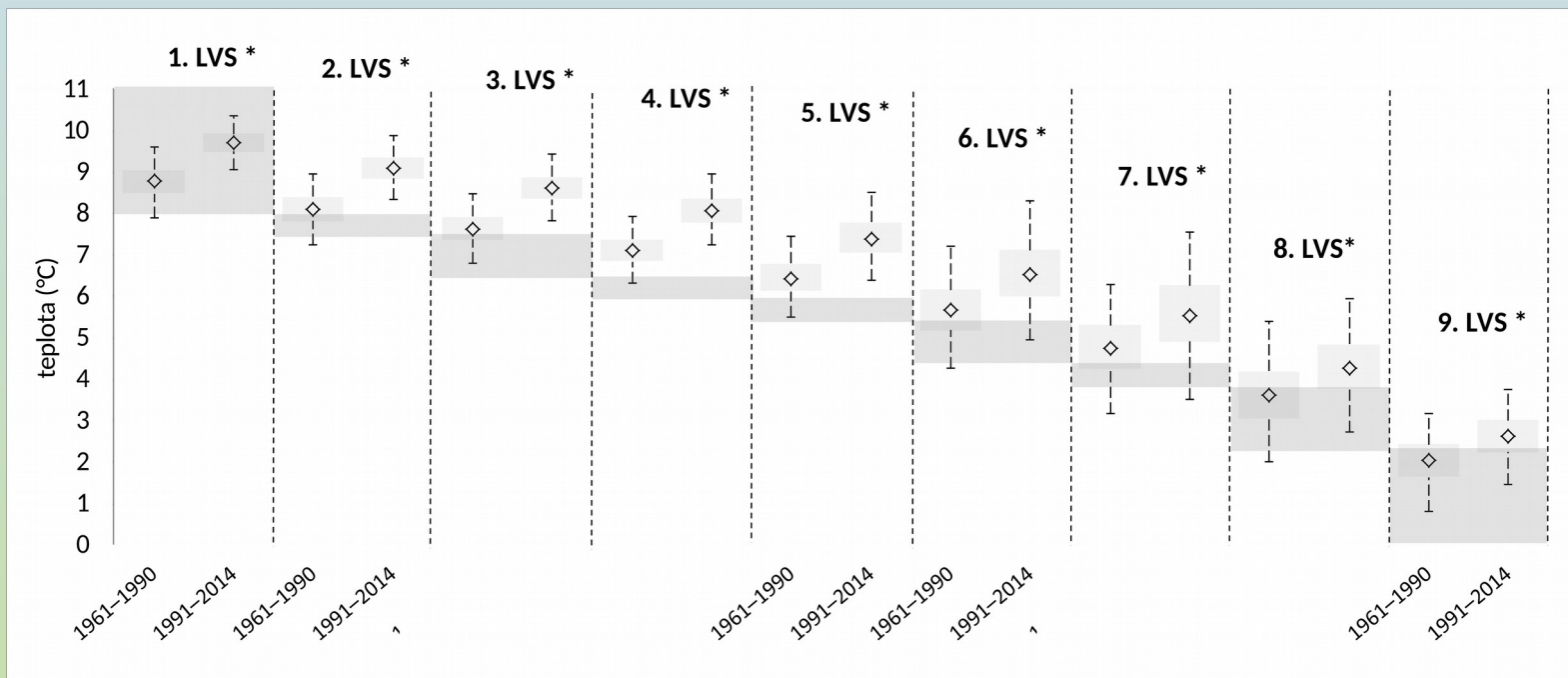

Průměrné měsíční hodnoty Palmerova indexu závažnosti sucha (PDSI) v oblasti Libavé pro období březev–květen (3_5) a červen–srpen (6_8), hodnoty v rozmezí cca -0,5 až +0,5 znamenají normální stav, záporné hodnoty pod -0,5 znamenají sucho, extrémní sucho pak je při hodnotách pod -4) opakovaně několik let po sobě

NÁRŮST TEPLoty

Dosavadní změny a predikce

- nárůst teplot ve vegetační sezóně i mimo jí

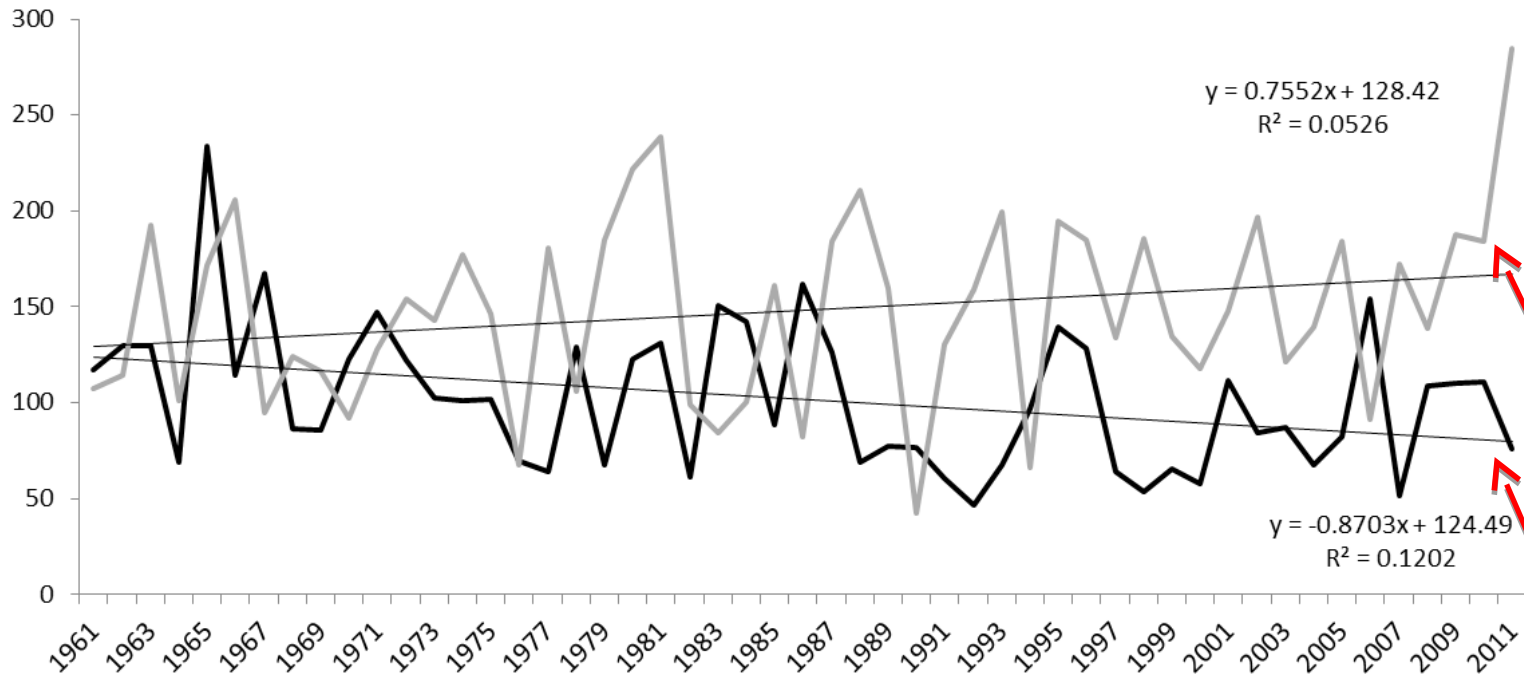
S nárůstem teploty je spojeno i prodlužování délky vegetační sezóny, zejména její dřívější začátek.

Poškození především mladých porostů (kultur, nárostů a mlazin) pozdními mrazy, snížení produkce semen v důsledku omrzání květů.

SUCHO

Průměrné měsíční hodnoty úhrnu srážek na
Karlštejsku v období:
duben–květen, červen–červenec

Predikce

- nedojde k výrazným změnám ročních úhrnů srážek;
- očekávané jsou změny v distribuci a extemitě srážek;
- obecně ohroženější je východní část s vyšší kontinentalitou;

*Nedostatek srážek
v klíčovém období
pro růst při nezměněném
úhrnu srážek
za vegetační sezónu*

SUCHO

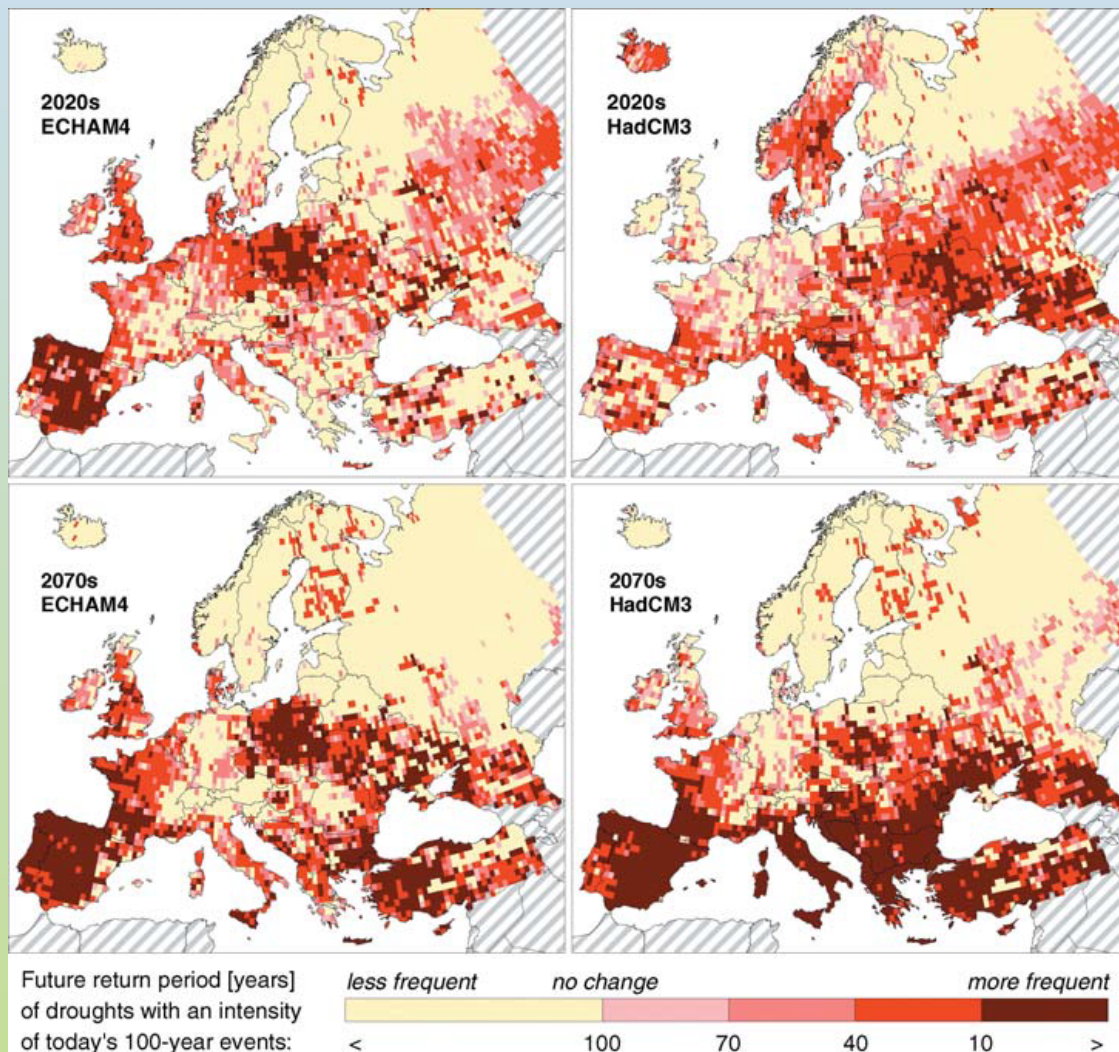
Výskyt tzv. 100letého sucha je u nás očekáván v 21. století každých 10–50 let.

**chřadnutí dřevin
změna dřevinné skladby
(samovolná i tlak na
úmyslnou managementovou
změnu)**

**zabránění možnosti realizace
adaptačních opatření**

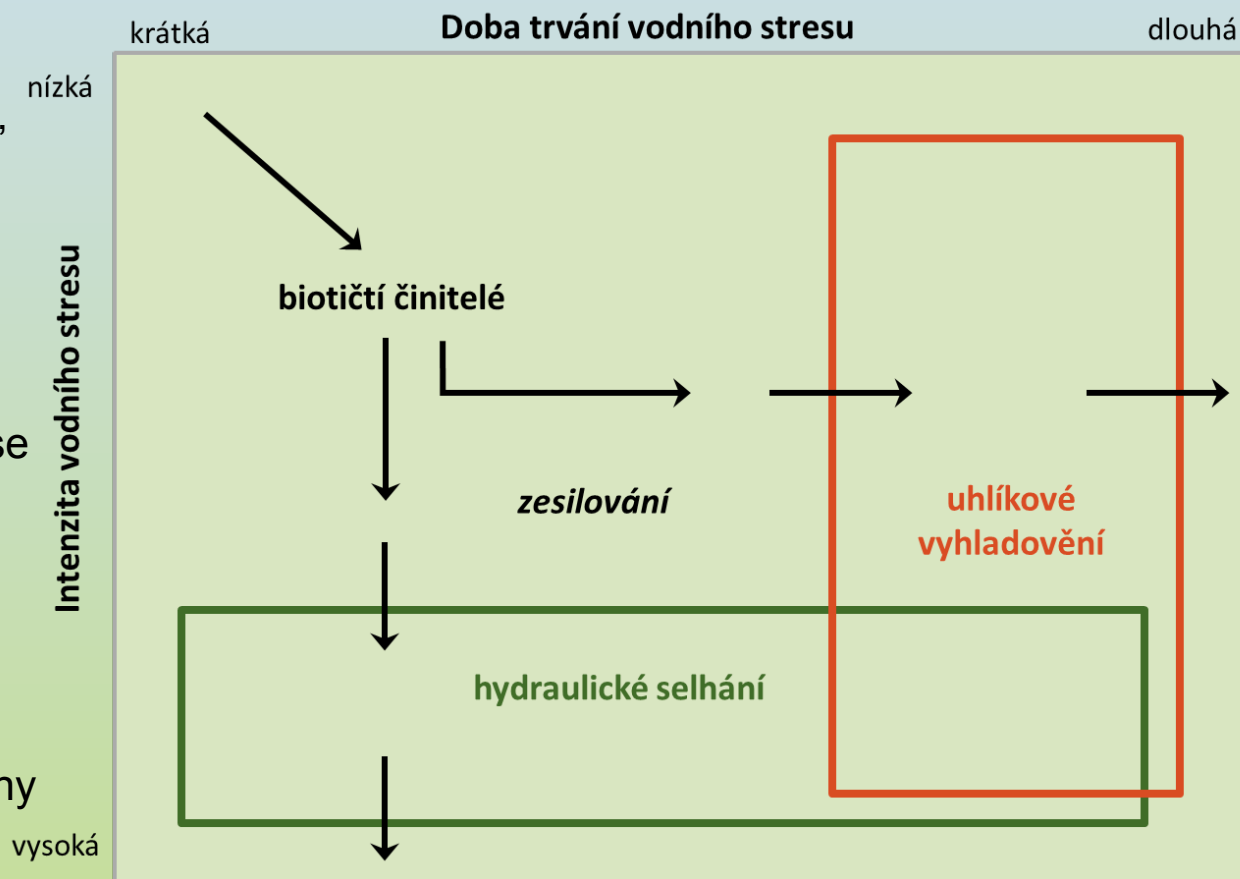
Změny v opakování 100letého sucha – srovnání mezi 1961–1990 a simulací pro 2020s a 2070s (modely klimatu ECHAM4 a HadCM3) dle Lehner et al. (2006).

SUCHO

Mechanismy, které mohou při suchu vést k plošnému hynutí stromů (McDowell et al. 2008)

- 1) hydraulické selhání**
kavitace vodních sloupců (vznik vzduchových bublin, které přerušují tok vody v trachejích)
- 2) uhlíkové vyhladovění**
deficit C a související metabolické omezení – snížení schopnosti bránit se biotickým činitelům
- 3) zvětšení populací biologických činitelů**
vlivem vyšší teploty – kalamitní dopady na oslabené hostitelské dřeviny

TEPLOTNÍ EXTRÉMY

Důsledky:

- nezdary zalesnění, zvýšená mortalita přirozeného zmlazení;
- korní spála;
- zkrácení období vhodných podmínek pro obnovu a zalesňování;
- vyšší teploty, delší vegetační sezóna a sucho pravděpodobně usnadní rychlejší a četnější rozvoj kalamitních škůdců;
- vyšší teploty v zimním období dovolí pravděpodobně přežívání většímu množství kalamitních škůdců.

Ohroženými dřevinami budou především dřeviny s nízkými nároky na teplotu a s vysokými požadavky na zásobování vodou.

ZVÝŠENÍ PRAVDĚPODOBNOSTI PŘEMNOŽENÍ KAMBIXYLOFÁGNIHO HMYZU

- příznivé podmínky pro gradace populací hmyzu, a to zejména polyvoltinních druhů;
- je možné, že některé monovoltinní druhy se stanou druhy bivoltinními;
- při vyšší teplotě bude na jaře dříve začínat aktivita zimujících jedinců, bude se zkracovat doba vývoje jedné generace a tak zároveň **zvyšovat počet generací**;
- dojde také k **prodloužení vegetační doby na podzim** a tak i období, v kterém může vývoj škůdců probíhat – důsledkem bude opět zvýšení počtu generací (dokončení vývoje generace, jejíž vývoj byl dříve ukončen nevhodnými klimatickými podmínkami);

zvýšení pravděpodobnosti epizod s výrazně destruktivními účinky

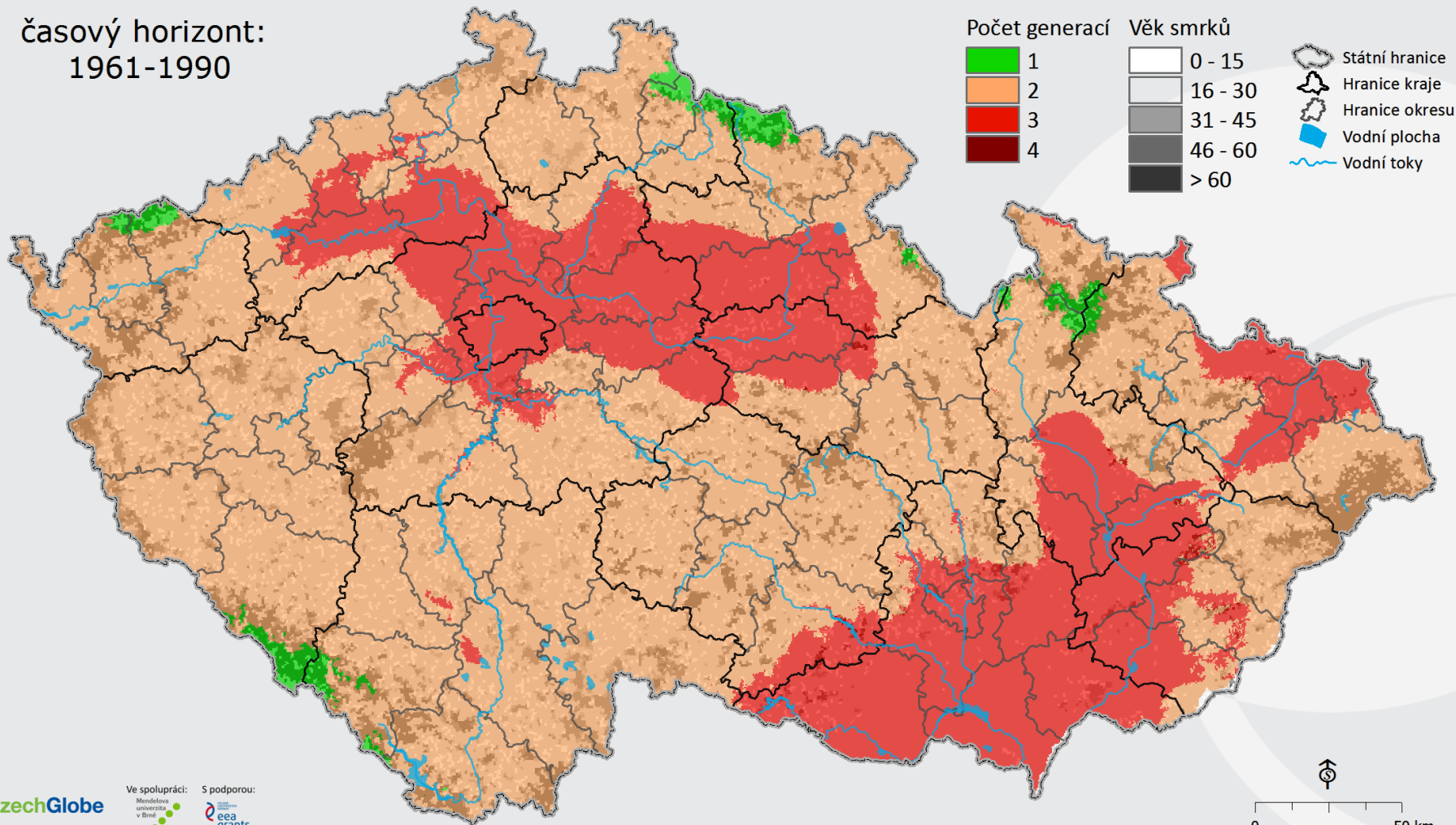
častější větrné polomy

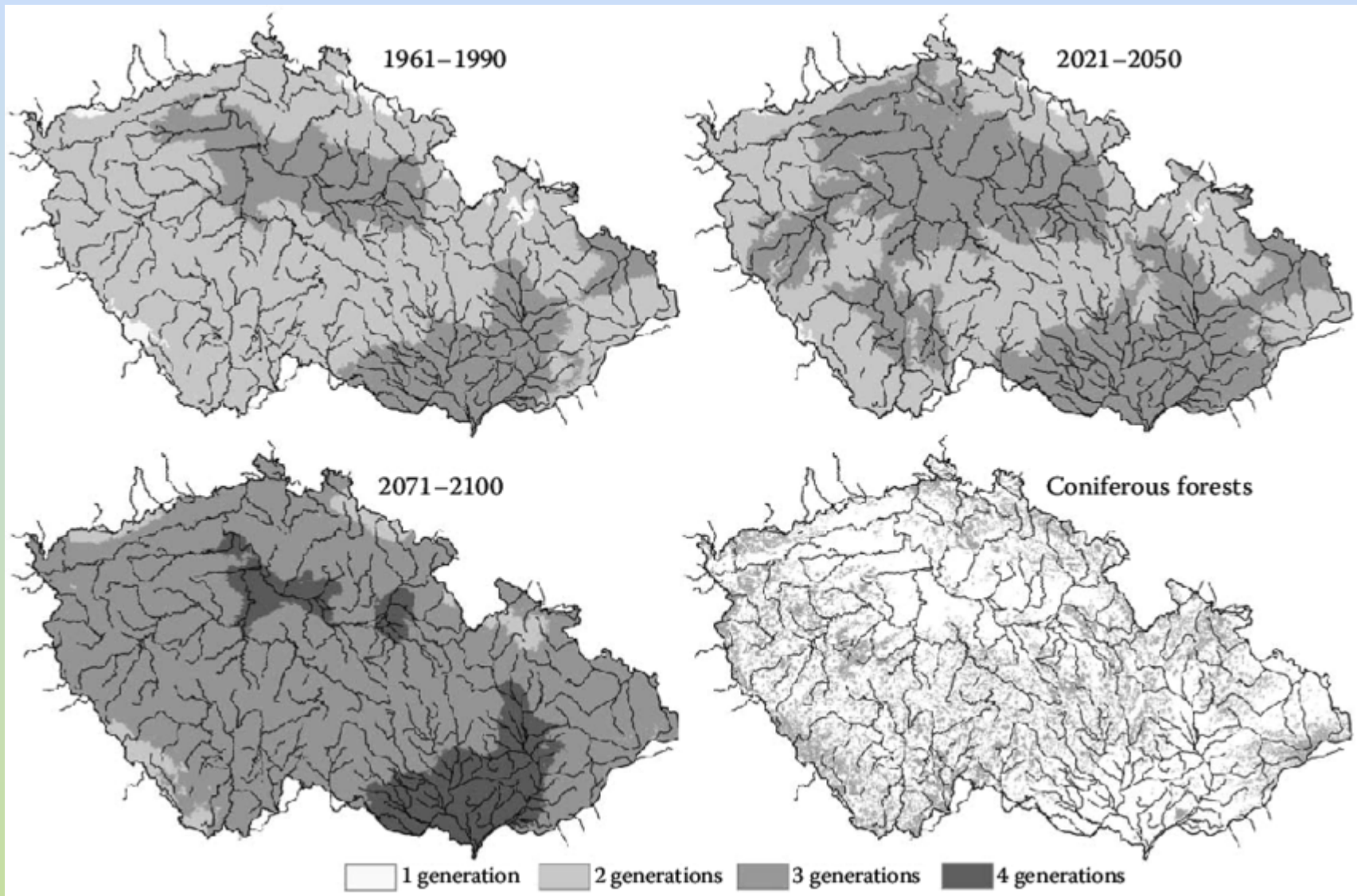
POČET GENERACÍ LÝKOŽROUTA SMRKOVÉHO

na podkladě současného rozšíření smrku

časový horizont:
1961-1990

Predikce počtu generací *Ips typographus* (Hlásny et al. 2011)

Regions allowing for the development of n-generations of *Ips typographus* in the Czech Republic under the ALADIN - Climate/CZ climate change scenario. Distribution of coniferous forests is based on CORINE Land Cover 2000 classification (Source: European Environmental Agency)

ZVÝŠENÍ PRAVDĚPODOBNOСТИ PŘEMNOŽENÍ LISTOŽRAVÉHO HMYZU

Obecně očekáván nárůst poškození daný lepšími podmínkami pro vývoj (vyšší teplota) a vyšší predispozicí dřevin.

Důležitým faktorem ovlivňující gradace nebude jen teplota, ale také srážky, suchá období mohou přispět k **vyššímu přežívání raných vývojových stádií** (např. vlivem nižšího výskytu plísní) i k **jejich vyšší mortalitě** (např. v důsledku menšího množství dostupné potravy).

Vyšší teploty a vyšší množství přežívajících defoliátorů **mohou mít kladný vliv na oponenty, parazitoidy a zejména choroby.**

Klimatické změny mohou vést ke **změnám nutričních hodnot rostlinných pletiv** a to jak k jejich snížení, tak zvýšení, v závislosti na druhu rostliny a konkrétních podmínkách.

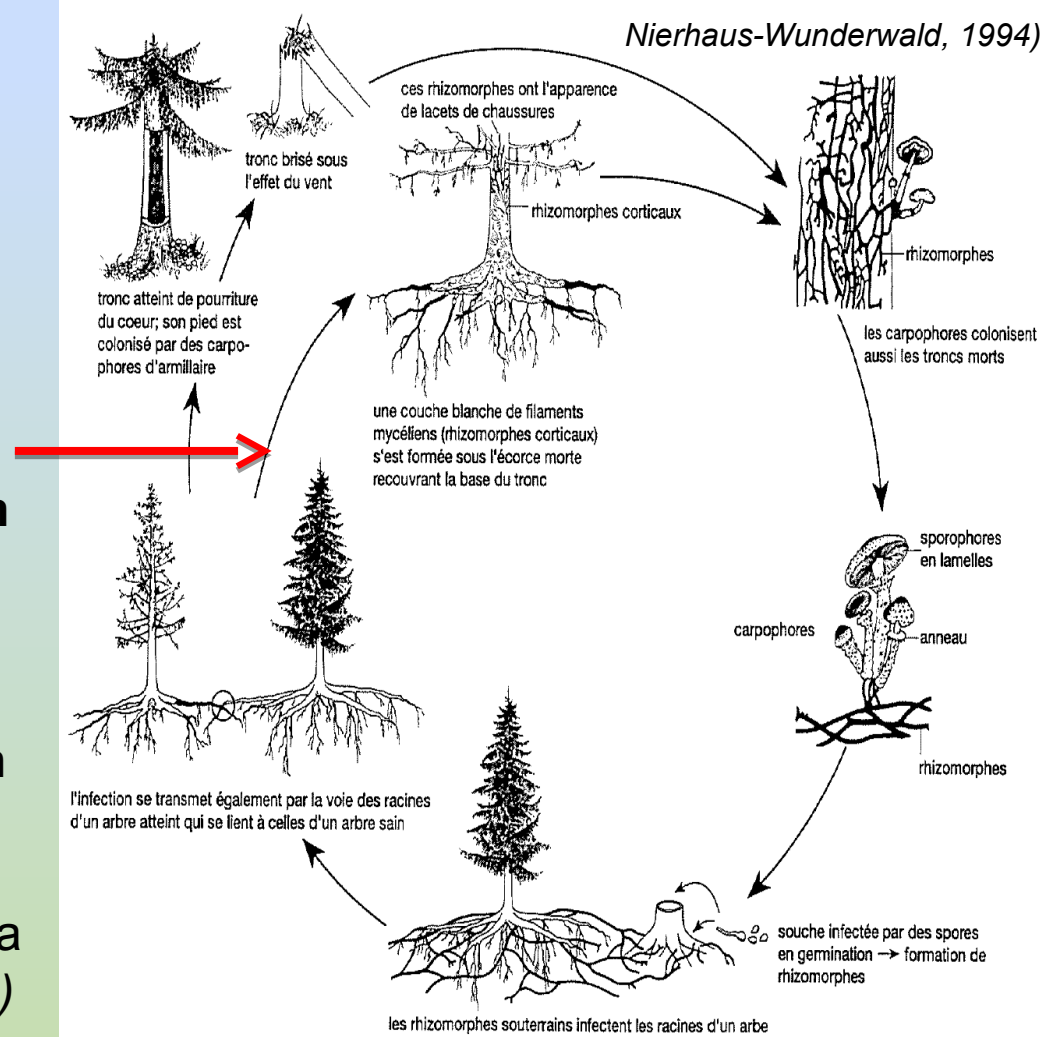
Kromě druhů, které se u nás už v minulosti kalamitně uplatnili (zejména zástupci čeledí Erebidae, obalečovitých Tortricidae či píďalkovitých Geometridae), je možné, že se kalamitně uplatní i druhy, které se dosud v našich podmínkách nepřemnožují či dokonce nevyskytují

ZVÝŠENÝ VÝSKYT DŘEVOKAZNÝCH HUB

se zvyšující se teplotou a stresem suchem (a tím sníženou odolností dřevin) by se **václavky** mohly stát **agresivnějšími**, s **častějším akutním průběhem napadení**

progresivní odumírání středně starých smrkových porostů, a to zejména s doprovodným atakem lýkožrouta lesklého (*Pityogenes chalcographus*) a lýkožrouta severského (*Ips duplicatus*)

ZVÝŠENÝ VÝSKYT DŘEVOKAZNÝCH HUB

změny fyziologických procesů dřevin

změny vlastností dřevokazných hub

zvýšení schopnosti hub infikovat dřeviny
zvýšení predispozice dřevin pro napadení houbami

zvýšení výskytu kořenových hnilob

Iniciace napadení vaskulárními mykózami – postupující hniloba kořenů snižuje možnosti příjmu vody, zavádající strom je nalétáván kůrovci, kteří na svém těle přenášejí spory hub rodu *Ophiostoma*

patogeni vaskulárních pletiv dále **destabilizují hospodaření s vodou a prohlubují oslabení umožňující další nálet kůrovců**

ŠÍŘENÍ NEPŮVODNÍCH INVAZIVNÍCH A KARANTÉNNÍCH DRUHŮ

Řada studií považuje současné šíření invazivních a karanténních druhů rychlostí a rozsahem za výrazně převyšující obdobné události v minulosti a považuje je za projev globálních změn – **narušené ekosystémy jsou obecně k biologickým invazím náchylnější.**

Přesnější dlouhodobá predikce toho, se kterými druhy budou spojeny největší problémy, či které druhy se nejvíce budou šířit je nemožná.

bude narůstat význam vývoje kvalitních metod identifikace potenciálně vysoce rizikových druhů, jejich brzkého odhalení v ekosystémech a postupů umožňující případnou rychlou reakci – realizaci potřebných opatření

Dothistroma septosporum
– červená sypavka

KARANTÉNNÍ ŠKODLIVÉ ORGANISMY NA LESNÍCH DŘEVINÁCH

Praha 2011

Druhy již zjištěné i druhy, jejichž výskyt u nás dosud není, ale je zjištěn na území EU a proto jsou na seznamu.

ŠÍŘENÍ NEPŮVODNÍCH INVAZIVNÍCH A KARANTÉNNÍCH DRUHŮ

SRS vydala v roce 2011 publikaci **KARANTÉNNÍ ŠKODLIVÉ ORGANISMY NA LESNÍCH DŘEVINÁCH**, volně na webu **eAgri.cz**
eagri.cz/public/web/file/129866/A5_publicace_web.pdf

OBSAH

Úvod	4
Seznamy karanténních škodlivých organismů	5
Opatření proti karanténním škodlivým organismům uvedeným ve vyhlášce	5
Mimořádná opatření proti zavlečení a rozšiřování škodlivých organismů	6
Nekaranténní nepůvodní škodlivé organismy	7
Karanténní škodlivé organismy sledované detekčním průzkumem	7
Křísek <i>Agrius platanarius</i>	8
Kozlička <i>Anoplophora glabripennis</i> a <i>A. chinensis</i>	8
Háďštko borovicové (<i>Bursaphelenchus xylophilus</i>) a jeho přenašeči	10
– kozlička rodu <i>Monochamus</i>	13
Původce korové nekrózy kaštanovníku <i>Cryphonectria parasitica</i>	17
Zábavka <i>Dryocosmus kuriphilus</i>	20
Původce korové nekrózy borovice <i>Gibberella circinata</i>	23
Původce hnědé sypavky borovice <i>Mycosphaerella deamssii</i>	26
Původce červené sypavky borovice <i>Mycosphaerella pini</i>	28
Původce spály a korové nekrózy dřevin <i>Phytophthora ramorum</i>	31
Další karanténní ŠO uvedené v Přílohách č. 1 a 2 vyhlášky	34
Obaleči rodu <i>Acleris</i> (neevropské druhy)	35
Parazitické rostliny rodu <i>Arceuthobium</i> (neevropské druhy)	36
Dřevňák <i>Amthanodes minutus</i>	37
Bojlovnice <i>Aspidiotyox aspidii</i>	38
Původci korové nekrózy borovice rodu <i>Atropella</i>	39
Původce spály výhonů modřinu <i>Botryosphaeria</i> (= <i>Gujardii</i>) <i>laricina</i>	40
Původce vadnutí dubů <i>Ceratocystis fagacearum</i> a jeho přenašeči	41
– kůrovci <i>Pseudopityophthorus minutissimus</i> a <i>P. prunosus</i>	41
Původce korové nekrózy platanu <i>Ceratocystis fimbriata</i> f. sp. <i>platanii</i>	43
Původce odumírání javoru cukrového <i>Ceratocystis virescens</i>	44
Rzi rodu <i>Cronartium</i> (neevropské druhy)	45
Původce listové skvrnitosti a korové nekrózy topolu <i>Davidiella</i> (= <i>Mycosphaerella</i>) <i>populorum</i>	46
Bourovce <i>Dendrolimus superans sibiricus</i>	47
Fytoplazma žlouteniky jilmu (<i>Elm phloem necrosis phytoplasma</i>) a její přenašeč – křísek <i>Scaphoideus luteolus</i>	48
Rzi rodu <i>Endocarantium</i> (neevropské druhy)	50
Rzi rodu <i>Gymnosporangium</i> (neevropské druhy)	51
Původce matovitosti smřku rez <i>Chrysomya erctostaphylis</i>	52
Rez <i>Melampsora farlowii</i>	53
Rez <i>Melampsora medusae</i>	54
Původce sypavky borovice <i>Mycosphaerella gibsonii</i>	55
Původce sypavky modřinu <i>Mycosphaerella laricis-leptolepis</i>	56
Svíluška <i>Oligonychus perditus</i>	57
Původce kofenové hniloby jehličnanů ohňovce <i>Phellinus</i> (= <i>Inonotus</i>) <i>wainii</i>	58
Smoláci rodu <i>Pissodes</i> (neevropské druhy)	59
Kůrovci – <i>Scolytidae</i> (neevropské druhy)	60
Původce listové skvrnitosti jilmu <i>Stegophora ulmea</i>	61
Seznam autorů fotografií	62

KARANTÉNNÍ ŠKODLIVÉ ORGANISMY NA LESNÍCH DŘEVINÁCH

Zpracovali:

Ing. Petr Kapitola, Ing. Tomáš Růžička,
Ing. Petr Kroutil, Ph.D.

Vydal:

Státní rostlinolékařská správa, Praha 2011

PŘÍKLADY NOVÝCH ŠKŮDCŮ A PATOGENŮ

- *Dothistroma septosporum*, telemorf.s. *Mycosphaerella pini* červená sypavka borovic – borovice černá, limba, kleč, banksovka, lesní, karanténní škodlivý organismus, zaznamenán na řadě lokalit především na Moravě, rozšíření zřejmě souvisí zřejmě především s mezinárodním transportem sadebního materiálu, svou roli mohou hrát i změněné klimatické podmínky.
- další sypavky rozšířené – např. hnědá sypavka borovice *Lecanosticta acicola* (*Mycosphaerella dearnessii*) zjištěná na dovážených sazenicích borovice černé či sněžná sypavka borovice *Phacidium infestans*.
- *Gremmeniella* (*Ascocalyx*) *abietina* – smrk, především Orlické hory, šlo o širší (mortalitní) uplatnění již dříve přítomného patogena v důsledku souběhu dalších negativních faktorů – silná predispozice dřevin, často doprovázena dalšími sekundárními houbovými patogeny např. rodu *Sirococcus*.
- tzv. „*alder-Phytophthora*“ – olše, zjištěna opakovaně na několika lokalitách v ČR především v Poohří a v Polabí, u nás asi již od 80. či 90. let, v Anglii rozsáhlé škody, u nás zřejmě především na porostech oslabených přemokřením či kolísáním vody.

PŘÍKLADY NOVÝCH ŠKŮDCŮ A PATOGENŮ

- *Cryphonectria parasitica* rakovina kůry kaštanovníku – kaštanovník setý, karanténní škodlivý organismus, presence na dvou místech v ČR v roce 2002, od roku 2005 byl patogen na našem území sice několikrát zjištěn, ale napadené rostliny byly vždy zlikvidovány a úřední průzkum v dalších letech již výskyt na daných lokalitách neprokázal, takže území ČR je nadále považováno za prosté tohoto ŠO; možná dříve přehlížený patogen, rozšíření zřejmě souvisí s mezinárodním transportem sadebního materiálu.
- inkoustová nemoc kaštanovníku působená houbami z rodu *Phytophthora* – *P. cinnamomi* plísň skořicovníkovou a *P. cambivora*, zatím jednotlivý výskyt (poprvé zjištěna 2000).
- sypavky douglasky – *Rhabdocline pseudotsugae* skotská sypavka douglasky, *Phaeocryptus ganemanni* švýcarská sypavka douglasky; výskyt v Česku opakovaně zejména v přehoustlých mladých porostech (Dobříšsko, Rožmitálsko, Jindřichohradecko). rozšíření zřejmě se sadebním materiálem.
- *Sphaeropsis sapinea* – borovice černá, v posledních 15 letech na borovici černé, výraznější uplatnění již přítomného patogena v důsledku silné predispozice dřevin.

ZVÝŠENÍ RIZIKA VZNIKU LESNÍCH POŽÁRŮ

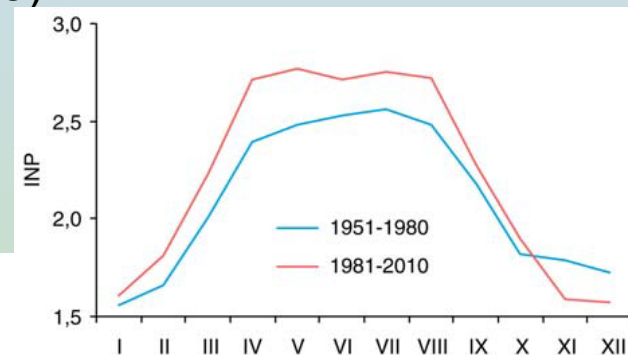
Dosavadní změny a predikce

Řady průměrných počtů dnů s vysokým a velmi vysokým nebezpečím požárů (INP ≥ 4) a velmi vysokým nebezpečím požárů (INP = 5)

vykazují pro Českou republiku **statisticky významný vzestupný trend v období 1951–2013:**

0,76 dne.rok⁻¹ pro INP ≥ 4

0,07 dne.rok⁻¹ pro INP = 5

Průměrný počet dnů s vysokým a velmi vysokým nebezpečím požárů (INP ≥ 4) a velmi vysokým nebezpečím požárů (INP = 5) v letech 1951–2013 v České republice (Brázdil, Trnka et al. 2015)

Geografické rozložení hodnot indexu nebezpečí požárů
INP ze dne 24. května 2012 na území České
republiky podle Možného a Bareše (2013)

INP

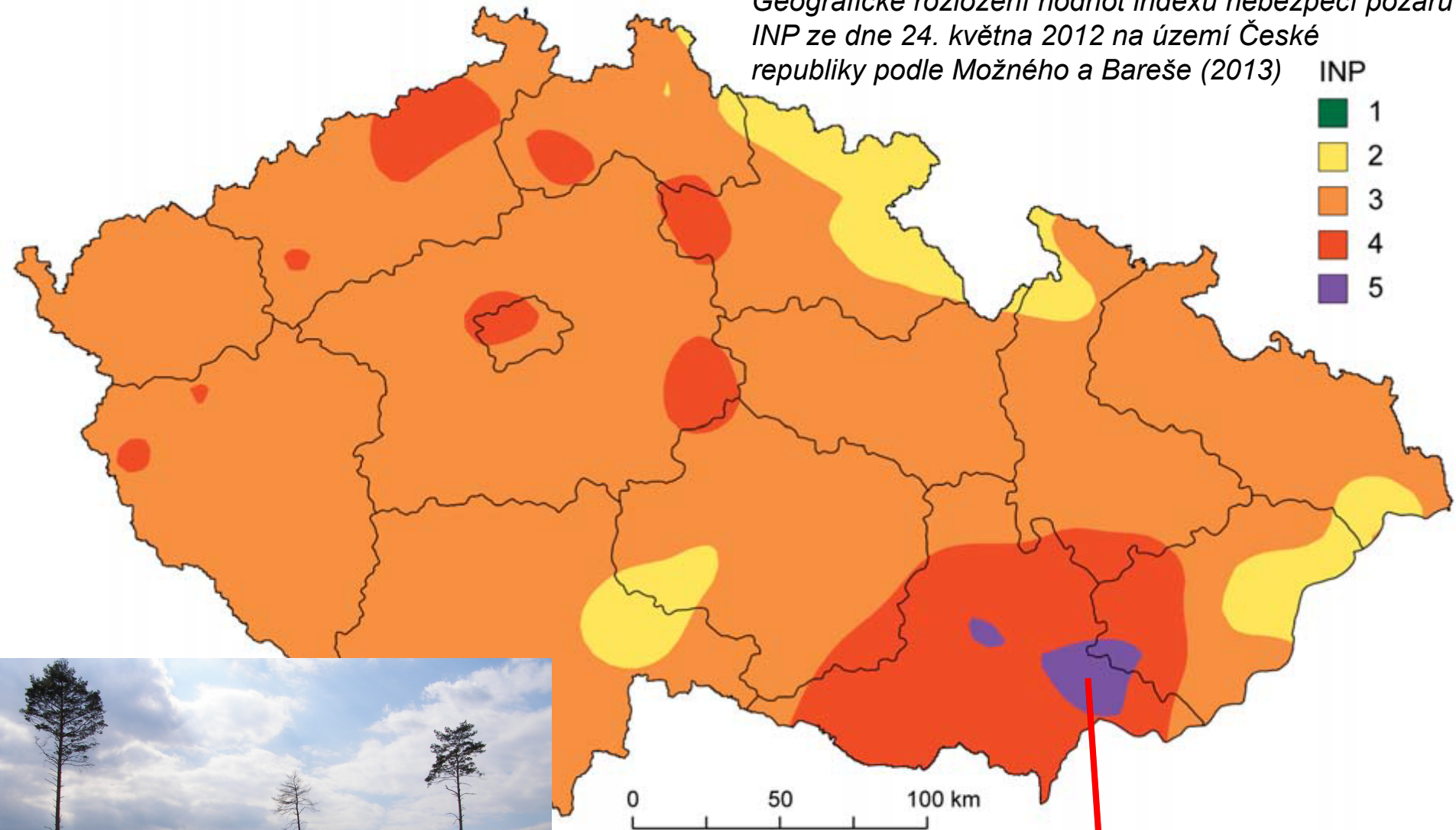
1

2

3

4

5

požár borového lesa u Bzence v oblasti
„Moravské Sahary“ s výměrou 174 ha
v roce 2012

ZVÝŠENÍ RIZIKA VZNIKU LESNÍCH POŽÁRŮ

Důsledky

Nárůst četnosti a velikosti požárů lze čekat zejména v nejhroženějších regionech s vysokým podílem snadno zápalných a dobře hořlavých porostů v západních a severních Čechách (např. Českosaské Švýcarsko), v Polabí a na jižní Moravě (zejména tzv. Moravská Sahara).

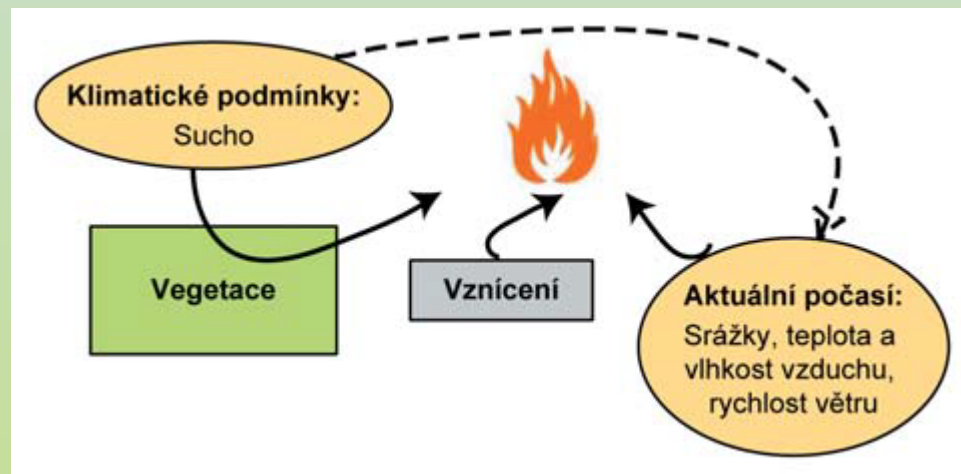

Ekonomické dopady

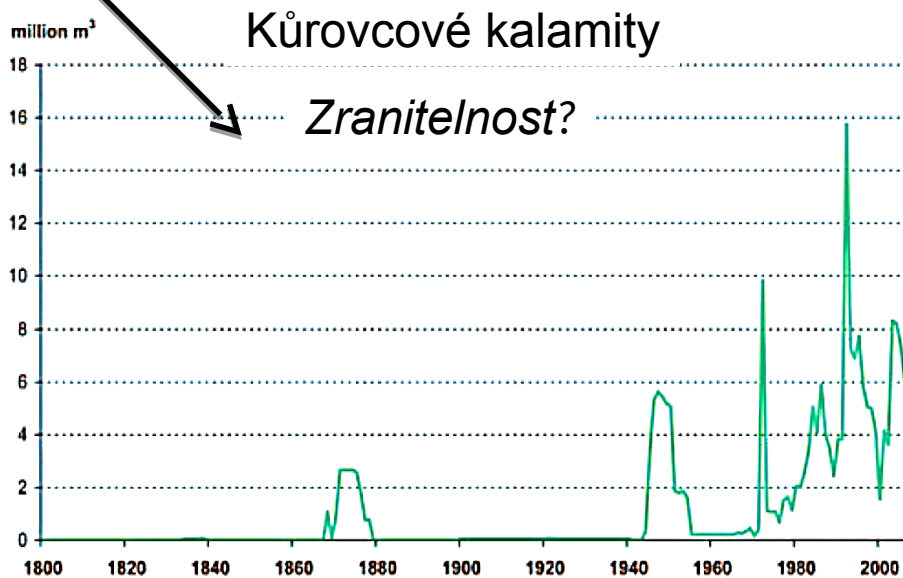
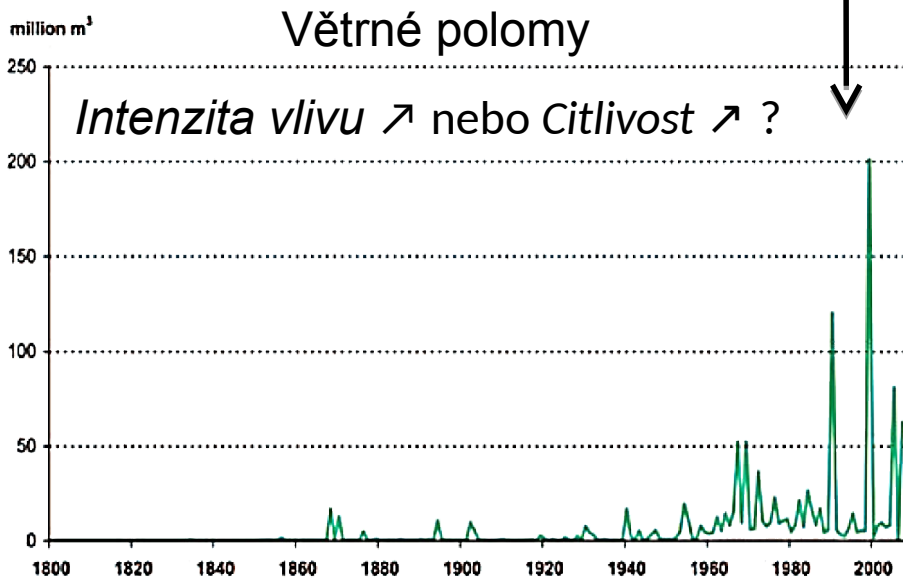
Obtížná obnova rozsáhlých požářišť – narušení půdního prostředí, extrémní mikroklima, silné ohrožení biotickými činiteli (klikoroh, ponravy chroustů, drobní hlodavci).

Negativní dopady na vertikální a horizontální strukturu lesa – vznik unifikovaných stejnověkových jednoetážových porostů

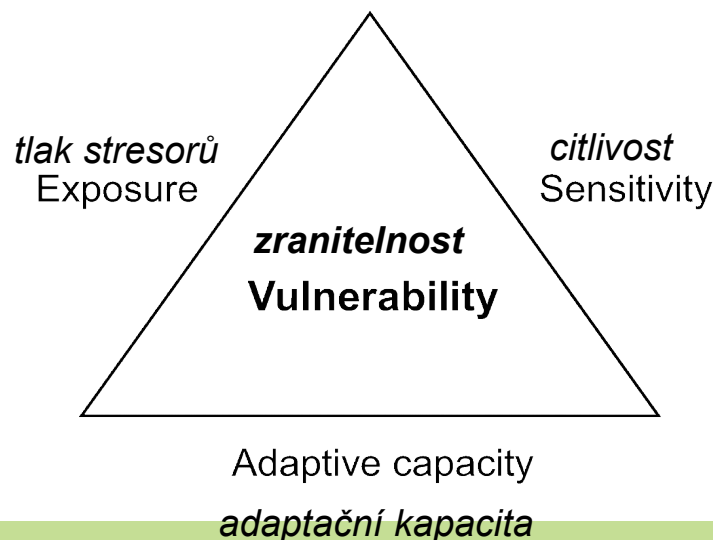
DOPADY KLIMATICKÉ ZMĚNY

V Evropě zřejmý nárůst poškození lesa

Zranitelnost ekosystémů, respektive dopady klimatických změn na ně jsou dány vzájemně provázanými změnami tlaku na ekosystémy vyvíjeného, jejich citlivosti a jejich adaptační kapacity.

Dle Dobbertin, DeVries, 2008; Bolte et al. 2009, Lindner et al., 2010, Bolte et al. 2014.

ADAPTAČNÍ OPATŘENÍ = NUTNOST

Zásadně se mění
podmínky
pro hospodaření.

Nárůst rizik.

Vlastnictví lesa a
způsoby hospodaření
v něm jsou velmi
rozdílné.

Potřeba metodického
vedení, rámců
pro hospodaření.
Potřeba existence
ekonomických a
legislativních opatření

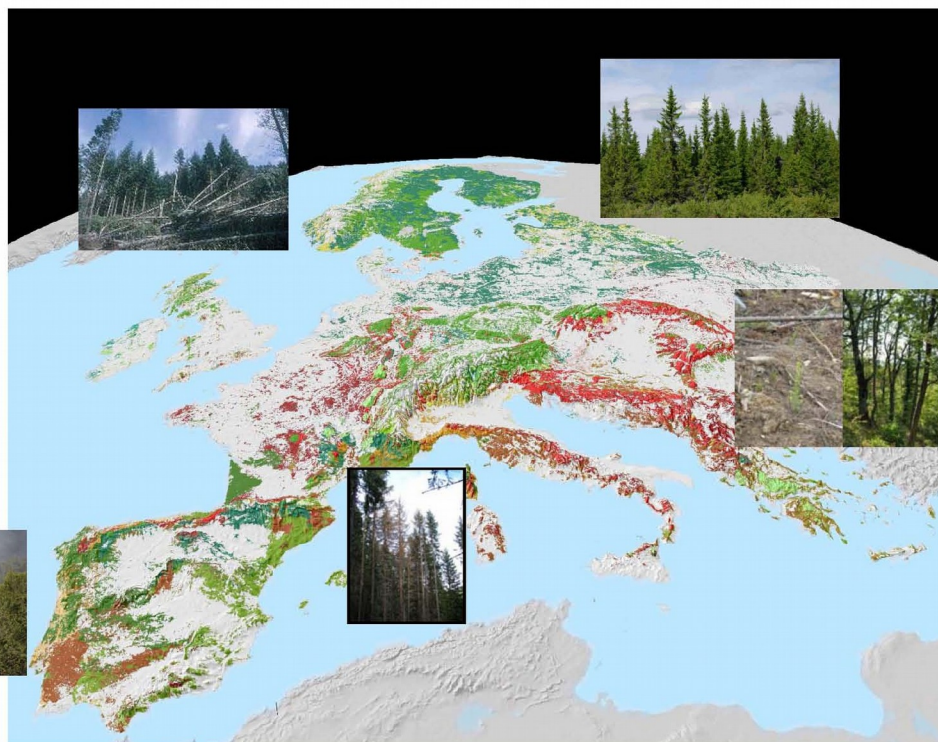
Why adapt? – Climate Change Impacts

EU27:

200 million ha

16 million owners

Multiple services

ADAPTAČNÍ OPATŘENÍ = NUTNOST

K 16. dubnu 2013 Evropská Komise zveřejnila **Strategii EU pro přizpůsobení se změně klimatu** společně s rozsáhlou dopadovou studií a několika průvodními dokumenty. **Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR** byla v říjnu 2015 schválena vládou ČR.

V Bruselu dne 16.4.2013
COM(2013) 216 final

SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU
HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ

Strategie EU pro přizpůsobení se změně klimatu

{SWD(2013) 131 final}
{SWD(2013) 132 final}
{SWD(2013) 133 final}
{SWD(2013) 134 final}
{SWD(2013) 135 final}
{SWD(2013) 136 final}
{SWD(2013) 137 final}
{SWD(2013) 138 final}
{SWD(2013) 139 final}

Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR

Zpracovalo Ministerstvo životního prostředí v mezipředmětové spolupráci s využitím klimatologických podkladů Českého hydrometeorologického ústavu.

Na přípravě materiálu se podílely zejména resorty životního prostředí, zemědělství, průmyslu a obchodu, pro místní rozvoj, zdravotnictví a vnitra.

Návrh strategie byl revidován Centrem pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze a konzultován s Centrem výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.

smrk

vyšší produkce (více záření + více CO₂)

X

aklimační deprese,
tj. nižší produkce

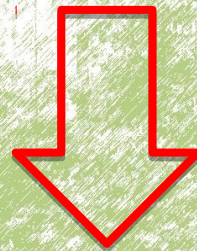

**nejistý efekt, včetně
kvality produkce
(hustota dřeva)**

nižší bezpečnost
produkce (vítr,
kůrovec, sucho...),
tj. **vyšší frekvence
velkých disturbancí**

nejistá adaptabilita
(absence informací
o adaptabilitě různých
proveniencí, ekotypů,
genotypů)

adaptační opatření

*rozložení rizika
předběžná opatrnost
obecně vyšší adaptabilita*

- snížení zastoupení smrku – celkově **bohatší dřevinná skladba** (pravidlo 3 × 20)
- **veřejná finanční podpora** strategií, které podporují různověké smíšené porosty
- **bohatší vertikální i horizontální struktura**
- **jemnější formy hospodaření**
- **maximální využití přirozené obnovy (zvýšení adaptability konkurencí)**
- **hledání odolných ekotypů, proveniencí**
- **pružné strategie managementu** umožňující adaptace na lokální situace a změny